

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«ОДЕСЬКА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ»

КАФЕДРА МІЖНАРОДНОГО ТА ЄВРОПЕЙСЬКОГО
ПРАВА

**«ПРАВА ЛЮДИНИ В ПЕРІОД
ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ»**

Збірник матеріалів Міжнародної науково-
практичної конференції
(м. Одеса, 1 листопада 2024 року)

2024

УДК
341.231.14:355.271(062.552) П68

*Друкується за наказом ректора Національного університету
 «Одеська юридична академія» О. В. Тодошчака
 (наказ № 3177-44 від 08.10.2024 р.)*

Відповідальний редактор – президент Національного університету «Одеська юридична академія», академік НАПрН України, доктор юридичних наук, професор, Заслужений юрист України **Ківалов С.В.**
Заступник відповідального редактора – проректор з наукової роботи Національного університету «Одеська юридична академія», доктор юридичних наук, професор, професор кафедри міжнародного та європейського права, Заслужений юрист України **Аракелян М.Р.**

Укладачі:

Бехруз Хашматулла Набісвич – доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія»;
Мануїлова Катерина Вікторівна – кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія»;
Грушко Мальвіна Валеріївна – кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія»;
Гребенюк Дмитро Олегович – PhD, асистент кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія».

Матеріали видано в авторській редакції. Повну відповідальність за достовірність та якість поданого матеріалу несуть учасники конференції, їх наукові керівники, які рекомендували матеріали до друку.

Адреса редколегії:

Національний університет «Одеська юридична академія», кафедра міжнародного та європейського права, м. Одеса, 65009, вул. Фонтанська дорога, 23. Тел. +38(048)719 8685

«Права людини в період збройних конфліктів»: Міжнародна науково-практична конференція, присвячена 75-річчю прийняття Женевських конвенцій про захист жертв війни 1949 року та Міжнародному дню прав людини. 1 листопада 2024 р., м. Одеса: збірник матеріалів конференції. Одеса. 2024. 539 с.

© НУ «Одеська юридична академія», 2024

© Кафедра міжнародного та європейського права НУ «ОЮА»

Гребенюк Дмитро Олегович

*PhD, асистент кафедри міжнародного та
європейського права Національного
університету «Одеська юридична академія»*

ЩОДО ПЕРЕДУМОВ ФОРМУВАННЯ УЯВЛЕННЯ ПРО «ЄВРОЗЛОЧИН» ЯК ПРАВОВЕ ЯВИЩЕ

У сучасному глобалізованому світі виникнення та поширення транснаціональної злочинності стало однією з найсерйозніших загроз безпеці та стабільності держав, зокрема в межах Європейського Союзу (далі – ЄС). Європейська інтеграція та посилення співпраці між державами-членами, з одного боку, стимулюють економічний розвиток і соціальну стабільність, а з іншого сприяють створенню умов, які потенційно можуть ускладнювати запобігання злочинам різного характеру. Водночас інтеграційні процеси висувують нові вимоги до захисту прав людини в умовах кризових ситуацій, що особливо важливо у випадках, коли міждержавна співпраця покликана забезпечувати безпеку і законність у межах ЄС. Передумови «єврозлочину» як правового явища стає предметом пильної уваги науковців та практиків, оскільки детальне дослідження дозволяє не лише виявити сутність проблеми, але й спробувати розробити ефективні механізми для їх мінімізації. Основою формування сучасного правопорядку в межах європейського континенту в боротьбі з даним явищем стало створення комплексної системи правових норм та інституцій, спрямованих на

підвищення безпеки, посилення координації правоохоронних органів та гармонізацію законодавства держав-членів. Враховуючи вище зазначене виникає наукова необхідність в дослідженні, яке буде спрямоване на з'ясування передумов, що сприяють розвитку «єврозлочину» як унікального правового феномену. Виявлення цих факторів дозволить не тільки зрозуміти юридичну природу явища, але й оцінити ефективність існуючих правових інструментів у протидії зазначеної тенденції на європейському просторі.

Традиційно поняття «єврозлочину» знаходить своє підґрунтя в Договорі про функціонування Європейського Союзу (далі - ДФЄС), який закладає основу для боротьби з особливо тяжкими злочинами транскордонного характеру [7]. Хоча сам термін «єврозлочин» не закріплений у ДФЄС, концептуальна база міститься в статті 83, що визначає перелік злочинів, які завдяки їхньому транснаціональному характеру потребують спільних заходів на рівні ЄС [7]. Характерно, що домінуючим тлумаченням «єврозлочину» серед українських вчених є те, що: «законодавство ЄС визнає «єврозлочином» та зараховує до особливо тяжких злочинів транскордонного характеру, воно дозволяє встановити мінімальні правила визначення кримінальних злочинів та санкцій у сферах, що підлягають гармонізації [8, с. 79]. Беручи до уваги науковий коментар ДФЄС варто вказати, що: «стаття 83 ДФЄС не обмежується транскордонними злочинами в тому сенсі, що поведінка правопорушника або наслідки його поведінки відбулися або мали відбутися на території більш ніж

однієї держави. У більш широкому сенсі вона застосовується до всієї злочинної діяльності, яка має транскордонний (ЄС) вимір: або через її характер чи наслідки, або через особливу необхідність боротися з нею на спільній основі» [6, с. 366].

Правова реальність дозволяє зазначити, що на сьогодні в межах *sui generis* об'єднання відсутній єдиний систематизований нормативний акт, який би включав повний перелік суспільно небезпечних діянь та встановлював відповідальність за їх вчинення [3, с. 67]. Кримінально-правове регулювання в ЄС здійснюється через низку нормативних актів, які в західній юридичній доктрині прийнято називати «кримінальним правом ЄС» [2, с.193]. У той же час

держави-члени визнали специфіку багаторівневої системи управління та намагаються зберегти суверенітет у кримінально-правовій сфері щодо питань, які не регулюються правом ЄС, і відповідно не прагнуть передати повний обсяг повноважень в цій сфері на наднаціональний рівень [9, с. 696]. Отже, наявність кримінально-правових норм у праві ЄС є результатом складного та унікального політичного компромісу, досягнутого в умовах зростання рівня злочинності та усвідомлення необхідності гармонізації законодавства задля ефективнішого попередження та протидії злочинності спільними зусиллями [10, с. 398].

Процес еволюції концепції «єврозлочину» вбачається ефективним засобом гармонізації національного законодавства держав-членів в сфері кримінального права ЄС [5, с. 56]. Як було зазначено раніше правовою основою слугує частина 1 статті 83

ДФЄС, згідно якої Європейський Парламент та Рада ЄС, діючи як наднаціональні законодавчі інститути об'єднання, можуть ухвалювати директиви, що встановлюють мінімальні стандарти для визначення кримінальних злочинів та санкцій у сфері особливо тяжких злочинів транскордонного характеру [7]. Такі злочини є загрозливими через їхню природу або наслідки, або через специфічну необхідність колективної боротьби з ними. До переліку цих злочинів входять десять категорій: тероризм, торгівля людьми, сексуальна експлуатація жінок і дітей, незаконна торгівля наркотиками, незаконна торгівля зброєю, відмивання коштів, корупція, підробка платіжних засобів, кіберзлочини та організована злочинність. Цей список має вичерпний характер, але враховуючи розвиток міжнародної злочинності, він може бути розширений за рішенням Ради ЄС, яка об'єднує міністрів держав-членів. Також варто звернути увагу на ініціативу Європейської Комісії щодо криміналізації порушень санкцій ЄС, відповідна пропозиція здатна стати суттєвим поштовхом для розвитку концепції «єврозлочину». Криміналізація порушень санкцій підвищить відповідальність за дотримання зовнішньополітичних рішень ЄС, водночас посилюючи правозастосування на міжнародному рівні. Фіналізація даного процесу дозволить розширити перелік «єврозлочинів» та фактично укріпить спроможність ЄС діяти як наднаціональний регулятор не лише в традиційних сферах кримінального права, але й у питаннях економічних правопорушень, що стосуються санкційної політики [1]. Варто зазначити, що даний механізм може

сприяти гармонізації правозастосування у державах-членах та водночас підсилить ефективність санкційної політики як інструменту, що формує глобальну позицію ЄС у питаннях міжнародної безпеки та порядку, вкорінюючи концепцію «єврозлочину» як багатofункціональний інструмент правозастосування.

Передумова «єврозлочину» як правового явища стає дедалі актуальнішим у контексті інтеграції національних правових систем до міжнародних порядків. Зміни, що відбуваються в кримінальному праві Європи, зумовлені необхідністю адаптації до нових викликів, пов'язаних з транскордонною злочинністю. Достатньо інформативним виявився, той факт, що заклади освіти в ЄС активно реагують на зазначені трансформації, акцентуючи увагу на вивченні нових норм і принципів, які регулюють зазначену сферу. В European Law & Governance School здобувачі отримують можливість всебічно зрозуміти, дослідити та обговорювати, як питання злочину та покарання регулюються в Європі. Важливо зазначити, що національні правові системи тепер не є виключно суверенними в сфері кримінального права та правосуддя раніше, вони були «бастіонами» національних держав, а сьогодні, хоч і по-різному, підпорядковуються міжнародним порядкам, встановленим регіональними організаціями Радою Європи та ЄС. У цьому контексті позитивним аспектом є те, що заклади освіти в ЄС приділяють значну увагу вивченню правових трансформацій та дізнаються про швидко зростаючу компетенцію ЄС у кримінальних справах, особливо в контексті,

відомих як «єврозлочини». Це не лише підвищує рівень правової свідомості, але й формує нове покоління фахівців, готових до викликів сучасної злочинності в контексті європейської інтеграції [4].

Отже варто визнати, що проблематика «єврозлочину» є багатогранною та складною, включаючи відсутність єдиного визначення та правової бази в законодавстві ЄС, що призводить до неоднозначного трактування злочинів і ускладнює правозастосування. Додатково, розбіжності між національними системами кримінального права ускладнюють співпрацю між державами-членами, що є критично важливим для ефективної боротьби з транскордонною злочинністю. Політичні та соціальні виклики, зокрема виникаючі труднощі з транзитом повноважень на наднаціональний рівень, також впливають на реалізацію спільних ініціатив. Особливо негативним чинником є політизованість цього процесу, коли рішення щодо боротьби з «єврозлочинами» часто стають предметом політичних дилем, що призводить до стагнації. Ця ситуація не лише знижує ефективність заходів протидії злочинності, але й підриває довіру громадськості до правозахисних механізмів на рівні ЄС, що в свою чергу ускладнює завдання запобігання та розслідування «єврозлочинів», тому залишається необхідність подальшого дослідження з метою визначення основних засад та характеристики «єврозлочину».

Джерела:

1. Commission proposes to criminalise the violation of EU sanctions. Official website European Commission.

https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_22_7371

2. Harding C., Öberg J. The journey of EU criminal law on the ship of fools – what are the implications for supranational governance of EU criminal justice agencies? *Maastricht Journal of European and Comparative Law*. Volume 28. Issue 2. 2021. Pages 192-211.

3. Hrebeniuk D. European parliamentarism and establishing the content of the institutional authority within the EU parliament. *Visegrad journal on human rights*. № 6. 2023 p. c. 64 – 71. URL: <https://journal-vjhr.sk/wp-content/uploads/2024/03/VJHR-6.23.pdf>

4. Maffei S. Syllabus general principles of criminal law. European Law & Governance School. URL: <http://repository-eplo.ekt.gr/eplo/bitstream/11643/125/1/LAW203%201%20General%20Principles%20of%20Criminal%20Law%20Syllabus.pdf>

5. Russo T. The evolution of European criminal competence in the fight against transnational crime. *EUWEB legal essays : global & international perspectives*. № 1. 2024. P. 55-66.

6. Tomášek, m., Šmejkal, V. та ін. Коментар до Договору про функціонування ЄС, Договору про ЄС та Хартії основоположних прав ЄС. Прага: Wolters Kluwer ČR, 2024, 1780 с.

7. Treaty on the Functioning of the European Union. URL: <https://eur-lex.europa.eu/EN/legalcontent/summary/treaty-on-the-functioning-of-the-european-union.html>.

8. Бочарова Н.В., Шкабаро В.М., Палєєва Ю.С. Новітні тенденції розвитку антикорупційного

законодавства ЄС. XLII International scientific and practical conference «Modern Trends in the Movement of Scientific Research» (October 9-11, 2024) Athens, Greece. International Scientific Unity, 2024. 163 p.

9. Гребенюк Д.О. Фрагментація та поляризація фактори які створюють Європейський Союз актором головних змін. *Юридичний науковий електронний журнал*. № 5. 2022 р. с. 695 – 696.

10. Чорнозуб Л. В., Анакіна Т. М. Щодо поняття «єврозлочин». Наукові читання, присвячені пам'яті професора Т. А. Денисової : збірник матеріалів, м. Запоріжжя, 10 березня 2022 р. Класичний приватний університет. Запоріжжя : КПУ, 2022. 480 с.

Ключові слова: концепція, єврозлочин, кримінальне право ЄС, транскордонна злочинність, інтеграція, правове регулювання злочинності, глобалізація, наднаціональність, права людини, інституційне регулювання.

Секція № 6

Питання захисту прав людини в інформаційній сфері

НЕВАРА Л.М., ЯКУШЕВСЬКА Д.А.Право людини на інформацію як основа демократичного суспільства⁴¹³**ПОЛИЩУК К.Р.**

Молодь і освіта як цілі: пропагандистські наративи для молодого покоління..... 420

ФЕДОРОВА Т.С., ПИРОЖКОВА А.Є.

Міжнародно-правові гарантії реалізації права на доступ до інформації..... 426

БУГАЄЦЬ А.С.

Право інтелектуальної власності на продукт, створений з використанням штучного інтелекту та міжнародне право: постановка проблеми 434

РУГАЛО Б.А.

Порушення прав людини з використання штучного інтелекту в умовах міжнародних воєнних конфліктів 439

ЯНИЦЬКА І.А.

Проблеми та виклики у забезпеченні психологічної допомоги і захисті прав дітей, які зазнали насильства 444

Секція № 7

Захист прав людини в кризових ситуаціях

СЛАВКО А.С., ЗАЦАРИННА А.Ю.

Правовий статус біженців в період збройних конфліктів 449

ФЕДОРОВА Т.С., ДЕМЕНТЬЄВА Ю.В.

Участь міжнародних організацій при вирішенні конфліктів на міжнародній арені..... 454

ФЕДОРОВА Т.С., СТЕПАНЕНКО А.О.

Проблемні аспекти дотримання міжнародних стандартів захисту та прав військовополонених 460

ГРЕБЕНЮК Д.О.

Щодо передумов формування уявлення про «еврозлочин» як правове явище 466

Секція № 8

Захист прав людини відповідно до положень Женевських конвенцій 1949 року та Додаткових протоколів до них 1977 року.

ТУЛЯКОВ В.О.

Окупаційне кримінальне право в контексті сучасного розвитку української державності..... 474